

Gálfi Emőke

Gyulafehérvár és a körülötte fekvő mezővárosok kapcsolata a 16. század második felében

Gyulafehérvár és a közelében levő mezővárosok, azaz Krakkó, Sárd és Igen a középkor végén is igen szoros szálakkal kapcsolódtak egymáshoz. A legszorosabb kapocs, amely összefűzte őket, nyilvánvalóan maga az erdélyi püspök személye volt, ő volt ugyanis e mezővárosoknak a földesura. Ez jogi szempontból azt is jelentette, hogy a négy település lakossága bírájától a mindenkori püspöki udvarbíró elé fellebezte ügyeit, ugyanakkor gazdaságilag is szoros kapcsolat volt közöttük, hiszen adójukat ugyancsak a püspök udvarbírájának rótták le, s ehhez a gyulafehérvári várnagy biztosította a karhatalmat.¹

Gazdasági indokokkal magyarázható az is, hogy az uradalmi központ mellett fekvő három mezőváros közül csupán Krakkó rendelkezett országos vásár tartásának a jogával, amelyet Zilahhoz és Gyulafehérvárhoz hasonló módon Szent Mihály-napkor tartottak.² E vásárokra csupán a kora újkorból rendelkezünk adatokkal, akkor Krakkóra nézve két sokadalom meglétéről is szólnak forrásaink,³ ezek közül azonban csupán a Szent Mihály-napiról valószínűsítjük, hogy a középkor folyamán is létezett éppen a zilahi és gyulafehérvári azonos napi sokadalmak miatt, továbbá földesuruk, az erdélyi püspök azonossága okán. Nem tartjuk kizártnak, hogy Sárdnak és Igennek éppen Gyulafehérvár közelsége és ily módon piacának veszélyeztetése miatt nem lehetett sokadalma, hiszen mindkettő a püspökváros szűk piackörzetében, azaz kevesebb mint egy mérföldre (7, illetve 10 km-re) feküdt tőle, míg Krakkó ennél valamivel nagyobb távolságra (12 km).⁴ Az intézkedést, úgy tűnik, a mindenkori fejedelmek is helyesnek tartották, így e két mezővárosnak a fejedelemségkor folyamán a későbbiekben sem volt engedélyezve országos vásár tartása.⁵ Jóllehet Sárd esetében rendelkezünk

Gálfi Emőke (1972) – tudományos munkatárs, PhD, EME, Kolozsvár, galfie72@yahoo.com

A tanulmány elkészítését a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00157/14/2) támogatta.

¹ Jakó Zsigmond: *Az erdélyi püspökség középkori birtokairól.* = Szabó István-*emlékkönyv.* Szerk. Rác István, Kovács Ágnes. Debrecen, 1998. (A továbbiakban Jakó: Püspöki birtokok.) 149–157.

² Szabó Károly: *Régi Magyar Könyvtár* I. Bp. 1879. (A továbbiakban RMK I.) 93. 19. v.

³ Szent Mihály és Szent Borbála napján. RMK I. 93. 19 v. és 25. v.

⁴ Vö. Szűcs Jenő: *Városok és kézművesség a XV. századi Magyarországon.* Bp. 1955. 5–17; Kubinyi András: *Városhálózat a későközépkori Kárpát-medencében.* Történelmi Szemle XLVI (2004). 1–2. sz. (A továbbiakban Kubinyi A.: Városhálózat) 27. Kubinyi András ugyan két magyar mérföldes körzetről beszél, amely ennél a távolságnál nagyobb, de úgy tűnik a gyakorlatban és helyi viszonylatban ez a fentiek szerint működött, hiszen Krakkónak nemcsak hogy volt sokadalma, hanem ráadásul ugyanazon a napon (Szent Mihály-napkor) volt mint Gyulafehérvárott.

⁵ Binder Pál: *Régi kalendáriumok az erdélyi és partiumi vásárokról,* vagy sokadalmakról (1572–1676). Néprajzi Látóhatár II(1993). 1–2. sz. 111–124. Igen esetében van ugyan halvány nyoma vásár tartásának a 17. század második felében, de ez nagy valószínűséggel nem országos vásár, hanem heti vásár volt. Az erről szóló országgyűlési végzés értelmében egyébként a vásárt éppen Gyulafehérvár közelsége miatt szüntették meg, illetve engedték működni bizonyos feltételek mellett. *Erdélyi országgyűlési emlékek. XVI. 1664–1669.* Szerk. Szilágyi Sándor. Bp. 1889. 398; Mihály Ágnes: *Magyarigen rövid története a XIII–XVIII. században és az 1664–1770. közötti törvényhatósági rendelkezései.* Studia Mediaevalia I. Lucrările Masteratului de Studii Mediaevale Central-Europene. Cluj-Napoca 2004. (A továbbiakban Mihály Á.: Magyarigen) 109.

olyan adattal, amelyben megkülönböztetik a mezőváros főterét és piacterét, ez utóbbinak mégis csupán hetivásár tartására kellett szolgálnia.⁶

A főként szőlőművelésből élő három mezőváros Statileo püspök halála után 1542-től kincstári tulajdonba került. Földesuruk továbbra is azonos maradt az időközben uralkodói székvárossá váló Gyulafehérváréval, így az ottani fejedelmi udvarbíró, illetőleg a várnagy igazgatta őket jogi és katonai szempontból. Megjegyzendő, hogy 1567-ben II. János Krakkót dézsmájával együtt Csáki Mihálynak és Csáki Gábornak inscribálta 10 000 Ft-on, majd 1590-ben Báthory Zsigmond a zálogot megújította.⁷ Ily módon ez a gazdag település, amelynek a század közepén kelt összeírás szerint a bordézsója 32 forintot tett ki, és a fejedelemség korában disznódezsmáját is borral váltotta meg,⁸ viszonylag hamar eladományozásra került, és a 16. század második felétől többé nem tartozott a fejedelmi birtoktesthez. Igen mezőváros is adomány tárgyát képezte, de csupán a század vége felé, 1590 előtt adományozta Báthory Zsigmond unokatestvérének, Báthory Boldizsárnak,⁹ és az ő 1594-es halálával visszaszállt a kincstár tulajdonába.

Sárd a 16. század folyamán végig fejedelmi tulajdon maradt, csupán egyes házait, telkeit adományozta el a fejedelem, vagy mentesítette az adófizetés alól. Lakóinak adónemeiről és szolgáltatásairól a település területén fekvő házak mentesítése során értesülünk, és megállapítható, hogy ezek az idő előrehaladtával egyre változatosabbá váltak. 1583-ban Jó István fejedelmi konyhamester sárdi házának kiváltságolása során a ház lakói a továbbiakban mentesültek a census, a vélhetőleg a mezőváros lakói által egy összegben fizetett taxa, a rendes és rendkívüli adó, továbbá a kamara haszna fizetése alól. Úgy tűnik, természetben rótták le bordézsójukat és a mezőgazdasági terményeik (gabona) után járó tizedüket, továbbá bizonyos szolgáltatásokkal is tartoztak, amelyet az oklevél nem részletez.¹⁰ Hat évvel később Rab Péter sárdi házát az uralkodó ugyanezen adónemek és szolgáltatások, de ráadásul még a subsidium alól is mentesítette, továbbá a szolgáltatásoknál kiemelte azok polgári voltát, azaz olyan természetűeknek kellett lenniük, amellyel a mezőváros minden polgára tartozott földesurának.¹¹ Ez Gyulafehérvár és Vizakna esetében a „porgolátok”-nak vagy „gyepük”-nek nevezett kerítések¹² rendbetételét és éjjeli őrzőjáratot jelentett.¹³ 1602-ben Giorgio Basta az akkor már a tizenöt éves háborútól sújtotta Sárdon Varga Lukács házát és két leégett házát a fentiekén kívül még a kilenced fizetése alól is felmentette.¹⁴

⁶ „in theatro oppidi” és „via publica ad forum oppidi ducans”. Román Országos Levéltár Kolozs Megyei Igazgatósága. (A továbbiakban KvNLT.) Független oklevelek gyűjteménye Nr. 130.

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (A továbbiakban MNL OL) Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára. P 657. Teleki család marosvásárhelyi levéltára. (A továbbiakban P. 657.) 34. csomó, 4630. és 4636. sz.

⁸ Jakó: Püspöki birtokok 150; Szentgyörgyi Mária: *Jobbágyterhek a XVI–XVII. századi Erdélyben*. Értekezések a történeti tudományok köréből. 27. Bp. 1962. 38.

⁹ *Az erdélyi káptalan jegyzőkönyvei (1222–1599)*. (Erdélyi Történelmi Adatok VIII. 1. Szerk. Jakó Zsigmond). Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közléteszi Bogdándi Zsolt-Gálfi Emőke. Kvár 2006. (A továbbiakban ErdKÁP.Jkv VIII. 1.) 779. sz.

¹⁰ KvNLT. Független oklevelek gyűjteménye Nr. 130.

¹¹ MNL OL Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára F 3. Centuria. (A továbbiakban F 3.) D. 10.

¹² A 17. században Magyarigen esetében különbséget tettek a vetéseket védő porgolátok és a szőlőket védő gyepük között. Mihály Á.: Magyarigen 114–115.

¹³ *Az erdélyi fejedelmek királyi könyvei I. Báthory Zsigmond királyi könyvei (1582–1602)*. (Erdélyi Történelmi Adatok. VII. 3. Szerk. Jakó Zsigmond) Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közléteszi Fejér Tamás, Rácz Etelka, Szász Anikó. Kvár 2005. (A továbbiakban ErdKirKv VII. 3.) 288. sz., Kolozsvári Egyetemi Könyvtár Kézirattára Ms. 999. 254. sz.

¹⁴ MNL OL P. 657. 68. csomó. 7615. sz.

A 16. század második felében a székváros lakói és Igen lakói is a fenti adónemekkel és szolgáltatásokkal tartoztak földesuruknak.¹⁵ Forrásainkban azonban Igen és Sárd esetében nem találkoznak beszállásolás alóli mentesítéssel, így talán kijelenthető, hogy ebben az időszakban¹⁶ Gyulafehérvár lakóitól eltérően e települések lakói nem tartoztak e szolgáltatással a fejedelemnek.

Igen, Krakkó és Sárd mezővárosok közül a század közepén kelt összeírás szerint utóbbi hajtotta a legnagyobb hasznot földesurának, és csupán e mezőváros esetében rendelkezünk elegendő adattal a 16. század második felében kormányzó magisztrátusáról. Egy 1592-ből származó vallatás során a tanúk között szerepel a bíró és 11 esküdt polgár,¹⁷ eszerint a legvalószínűbb az, hogy Sárd előjárósága a székváros mintájára bíróval, 12 esküdttel és ismeretlen számú külső tanácsstaggal vezette a mezővárost. Az is elképzelhető azonban, hogy csupán 11 esküdt volt, és a bíró személyével együtt alakult ki az apostoli számot jelképező 12-es létszámú belső tanács.¹⁸ A szórványos adatokból az is kivehető, hogy Sárdon a székváros magisztrátusához ismét csak hasonló módon a bírót nem választhatták újra a következő év elején, csupán mandátuma letelte után egy évvel.¹⁹ Megválasztása előtt a bíró itt is gyakran esküdt polgár volt, és mandátuma után ismét azzá vált.²⁰ Nagyon fontos adalék a mezővárosi lét fejlettségére nézve, hogy rendelkezett tanácsházzal, amely a főtéren állott. Itt tartotta üléseit a városi kormányzat.²¹

A székváros polgári társadalmával analóg módon a sárdi városvezető rétegről is elmondható, hogy szolgálataival a nemesség sorába igyekezett kerülni, és ezt sok esetben el is érte. Az 1579-től 1598-ig terjedő időszakból öt bíró személyét ismerjük, ebből kettőről, úgymint Oláh Bálintról és Széles Lukácsról tudjuk, hogy a későbbiek folyamán szolgálataikért nemességet is nyertek.²² Oláh Bálint a székvárosbeli nemességgel is rokoni kapcsolatra került, hiszen fia a Gyulafehérváron lakó és vélhetőleg ugyancsak szolgálataival és mesterségbeli ügyességével nemességet szerző Szakács János leányát vette feleségül.²³ Széles Lukács bíróságáról 1584-ből való az első adatunk, és szolgálataiért 1611-ben nemesítette őt Báthory Gábor fejedelem, ugyanakkor Sárdon levő házat minden adó, szolgálat, kilenced, tized és kepe fizetése, továbbá a beszállásolás alól is mentesítette.²⁴ Az ily módon kiváltságolt ház birtokba iktatásáról érdekes adalékot nyújt egy 1631-ben kelt vallatás, amelynek során a tanúk elmondták, hogy „első nap eott asztalra voltak az zomzédok, negyed napján mentek el az iktatók”.²⁵ Azaz az iktatást végző vajdai ember és a hiteleshelyi kiküldött törvény szerint három napig volt a helyszínen, és a jelen levő szomszédokat is illett megvendégelni, jelen

¹⁵ ErdKirKv VII. 3. 218. sz.

¹⁶ A későbbiekben a beszállásolás is kötelezettségeik közé tartozott, hiszen 1611-ben a sárdi bíró, Széles Lukács házának kiváltságolásakor Báthory Gábor fejedelem ez alól is mentesítette a házat. *Az erdélyi káptalan jegyzőkönyvei 1600–1613.* (Erdélyi Történelmi Adatok VIII. 2.) Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közléteszi Gálfi Emőke. Kvár 2016. (A továbbiakban ErdKÁPJkv. VIII. 2.) 352. sz.

¹⁷ ErdKÁPJkv. VIII. 1. 915. sz.

¹⁸ Lakatos Bálint: *Hivatali írásbeliség és ügyintézés a késő középkori magyarországi mezővárosokban, okleveleik tükrében.* Kéziratban levő doktori disszertáció és adattár. Bp. 2013. (A továbbiakban Lakatos: Hivatali írásbeliség) 59–65.

¹⁹ A bírák személyére l. a függelékben a sárdi magisztrátusra vonatkozó táblázatot.

²⁰ ErdKirKv. VII. 3. 454. és 1283. sz. ErdKÁPJkv. VIII. 1.789. MNL OL P 2269. K. Papp Miklós hagyaték. (A továbbiakban 2269.) 6.d. 29. sz.

²¹ „domus publica eiusdem oppidi” KvNLT. Függetőpecsételés oklevelek gyűjteménye Nr. 130.

²² ErdKÁPJkv. VIII. 2. 81, 352. sz.

²³ ErdKÁPJkv. VIII. 2. 41, 81, 171. sz.

²⁴ ErdKÁPJkv. VIII. 2. 352. sz.

²⁵ MNL OL Erdélyi Országos Kormányhatósági Levéltárak, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára F 4. Cista Comitatum (A továbbiakban F 4.) Comit Alb. Cista 1. Fasc. 4. Nr. 6.

esetben Széles Lukács városi előjáróhoz méltó módon öt asztalhoz ültette le a bizonyára nem kis számú szomszédot.

Az egymással is határos Sárd és Igen lakossága jelentős utánpótlást jelentett a székváros számára, Gyulafehérvár egyik főbírája, az 1571-ben bíróságot viselt Igeni Gergely is utóbbiból származott.²⁶ Lakói nem csupán a székvárossal, hanem egymás között is szoros kapcsolatban álltak. A szekularizáció előtt a sárdi egyház Igen területén is rendelkezett szőlővel, amelyet II. János további négy sárdi szőlővel együtt, amelyek ugyancsak az egyház tulajdonában voltak, de 1556 után a királyra háramlottak, Sárd mezőváros közösségének adományozott.²⁷ Az igeni egyház papjának, Alesius Jánosnak pedig Sárdon is volt háza, amelyet a későbbiekben eladott.²⁸

Gyulafehérvár és a vonzáskörzetében fekvő mezővárosok és birtokok között a legszorosabb kapcsolat a fejedelmi udvarban szolgáló nemesi rétegnek szülő adományok folytán alakult ki. A 16. század második felétől kezdve a Gyulafehérvár közelében fekvő települések mindenike, de főként a szóban forgó mezővárosok az udvari nemesség tagjainak is otthont adott. Ez alól nem képezett kivételt az időközben Csáki Gábornak inscribált Krakkó sem, ott állt például Báthory Boldizsár kamarásának, Krakkói Veres Dávidnak és családjának háza,²⁹ amelyet ugyan Csáki Gábor mentesített,³⁰ de bizonyára nem függetlenül Báthory Boldizsár személyétől.

Sárdon a század végére jelentős nemesi közösség alakult ki, amelynek alapját a Gyarmati, Sebesi, Deli másként Kunvit családok adták, de a városvezetés tagjai közül is többen közéjük kerültek, amint a fenteikben már láthattuk. A Gyarmati család vagyonának és befolyásának megalapozója a fejedelem fő aranybevéltója Gyarmati Gergely deák,³¹ míg a lippai gyökerekkel³² rendelkező Sebesi család első jelentős hivatali pályát magáénak tudható tagja az abrudbányai officialátus vezetője, Sebesi Menyhárt volt.³³ Egyáltalán nem ismert a szakirodalomban, hogy Sárdról indult Rettégi János későbbi fejedelmi udvari prédikátor pályája is, aki wittenbergi egyetemjárás után³⁴ a sárdi egyház papja lett 1598-ban.³⁵

A mezővárosi közösség és a városban lakó nemesek között 1608-ból ismeretes az első egyezés,³⁶ amely e két réteg együttélését szabályozta. Az ekkor létrejött jogügylet rokonítható az 1579-ben kelt enyedi nemesekre vonatkozó fejedelmi határozattal,³⁷ az 1581-ben született székelyvásárhelyi polgárok és nemesek viszonyait rendező szabályzattal,³⁸ továbbá az 1583-as vizaknai egyezséggel,³⁹

²⁶ MNL OL. F 4. Comit Alb. Cista 4. Fasc. 5, Nro. 61. és F 4. Comit Alb. Cista 5. Fasc. 1. Nro 61.

²⁷ ErdKirKv. VII. 1. 255, 263, 265. sz.

²⁸ ErdKápJkv. VIII. 1. 843. sz.

²⁹ MNL OL P. 657. 34. cs. 4636. ErdKápJkv. VIII. 1. 769, 789. sz.

³⁰ ErdKápJkv. VIII. 1. 515. sz.

³¹ Mátyás-Rausch: Ércbányászat = Mátyás-Rausch Petra: *Ércbányászat a Báthoryak korában. A szatmári és az erdélyi bányavidék arany-, ezüst- és higanybányászata (1571–1613)*. Bp. 2017. 279–282.

³² Gálfi Emőke: *A gyulafehérvári Lippa-fertály és a lippai menekültek a 16. század közepén. = Testimonio litterarum. Tanulmányok Jakó Zsigmond tiszteletére*. Szerk. Dáné Veronka, Lupescuné Makó Mária, Sipos Gábor. 146. Kvár 2016.

³³ Erd KirKv. VII. 3. 170–171. sz.

³⁴ 1594-ben iratkozott be az egyetemre. Szabó András: *Coetus Ungaricus. A wittenbergi magyar diákság 1555–1613*. Bp. 2017. 215.

³⁵ MNL OL F 3. H. 33.

³⁶ *Várostörténeti források. Erdély és a Partium a 16–19. században*. Szerk. Papp Klára, Gorun-Kovács György, Jeney-Tóth Annamária. Debrecen 2005. (A továbbiakban: Várostörténeti források) 252–253.

³⁷ *A kolozsmonostori konvent fejedelemség kori jegyzőkönyvei I. (1326–1590)*. (Erdélyi Történelmi Adatok X. 1.) Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közzéteszi Bogdándi Zsolt. Kvár 2018. (A továbbiakban KmFJkv. X. 1.) 195. sz.

³⁸ KmFJkv. X. 1. 312. sz.

³⁹ Várostörténeti források 251–253. ErdKirKv. VII. 3. 288. sz.

de egyes rendelkezései az 1664-ben kelt igeni statútumokkal is egyezést mutatnak.⁴⁰ A mezővárosi közösséget képviselő Széles Lukács főbíró és a tanács határozatai értelmében a tilalmas erdők felgyújtásakor az oltásban a nemeseknek is segídekezniük kell, továbbá részt kell venniük a templom és iskola építésében, illetve javításában. A statútumok tiltják a fiskális birtoknak számító és ezért dézsmával tartozó mezővárosiak földjeinek eladását vagy zálogosítását, egyben kikötik, hogy ha a nemesek ilyen földeket vennének használatba, akkor tartozzanak azok után dézsmát fizetni. Kikötik, hogy a bor- és búzadézsmá beszolgáltatása előtt az állatokat nem szabad a szőlők és vetések közé bocsátani, mert azzal a fiskust károsítják.

Dolgozatunk végén szólnunk kell egy olyan sajátos birtoklásformáról, amely az udvarban szolgáló nemesi réteg tagjainak adományai révén alakult ki, és amelynek következtében a nemességnek nem pusztán háza, gyümölcsöse, szőlője vagy kaszálója volt e települések és általában véve a székváros körül elterülő uradalom területén, hanem főként a század vége felé és a következő század elején arra is találunk példát, hogy gyulafehérvári ház tartozékként adtak el a közelben levő más településen fekvő kertet, rétet vagy kaszálót. A mintát a város középkori gyökerekkel rendelkező házbirtoklása is szolgáltathatta, hiszen az oltáros házak tartozéka sok esetben a városon kívül, más településeken feküdt. 1549-ben a székesegyházban levő Péter és Pál apostolok oltára javaihoz tartozott egy lombfalvai részbirtok, a Maroson átvezető rév, továbbá egy gyulafehérvári ház a hozzá tartozó szőlővel és szántóföldekkel.⁴¹ A Szent Magdolna-oltár pedig a szekularizáció előtt gyulafehérvári házán és két megművelt szőlőjén kívül rendelkezett Felenyed szélén a hasonló nevű patakra épített kétkerekű malomnak, illetve Lámkeréken, a Sebes folyóra épített malom egyharmadának bevételeivel,⁴² amelyet egykori oltárosa 1556 után is a magáénak tudhatott II. János adománya értelmében.⁴³

Az fent leírt oltárosházak birtoklási mintája mellett valószínű az is, hogy az ilyen típusú birtokláshoz a továbbiakban a gyulafehérvári ingatlanok és az ellátásához szükséges, környező településeken levő fekvőségek egyidejű eladományozása vezetett. A szóban forgó mezővárosokra nézve ugyan nem rendelkezünk ilyenfajta adatokkal ebből az időszakból, csupán későbből, de a folyamat itt is ugyanúgy működött, mint a gyulafehérvári uradalom más birtokain. Példának okáért 1581-ben Báthory Kristóf hűséges szolgálataiért Boronkai László kamarásának adományozott Gyulafehérváron egy kőházat a várnegyedben, egy allodiális házat a külvárosban, egy szőlőt a város szőlőhegyén és két rétet a várossal szomszédos Borbánd határában.⁴⁴ 1593-ban Báthory Zsigmond ugyanazon a napon kelt (február 10.) két oklevele értelmében Perusit Máté udvari familiárisának adományozott egy házat Gyulafehérváron a Boldogasszony utcában és két egymással szomszédos szénarétet Borbánd határában.⁴⁵ 1608-ban a fent leírt birtoklásforma már kialakult: ekkor gyulafehérvári Don István és testvérei eladták az apjuktól örökölt székvárosi házukat a Vinci utcában, amelynek tartozéka volt egy szőlő a város Felső Ökrös nevű szőlőhegyén, egy Csügeden fekvő kaszáló és két hold Pokloson elterülő szántó.⁴⁶

⁴⁰ Mihály Á.: Magyarigen 115. (6. Articulus)

⁴¹ Az Erdélyi Káptalan Levéltára a gyulafehérvári Batthyaneum Könyvtár (Biblioteca Națională a României, Biblioteca Batthyaneum) kezelésében. (A továbbiakban Batthyaneum.) V. d. 84. sz.

⁴² Gálfi Emőke: *Az erdélyi káptalan oltárosai és a hiteleshelyi munka a középkor végén*. In: *Arcana tabularii. Tanulmányok Solymosi László tiszteletére*. I–II. Szerk. Bárány Attila, Dreska Gábor, Szovák Kornél. Budapest–Debrecen. 2014. 219.

⁴³ ErdKirKv. VII. 1. 57. sz.

⁴⁴ 1581. március 10. ErdKirKv. VII. 2. 70. sz.

⁴⁵ KvNLT. Kemény cs. csombordi lt. II/54. és 55. sz.

⁴⁶ ErdKápJkv. VIII. 2. 195. sz.

Függelék

A sárdi magisztrátus a 16. század második felében

év	bíró	esküdtek
1579	Olah Bálint ⁴⁷ Székely György ⁴⁸	
1580	Olah Bálint ⁴⁹	
1582	Székely Mihály ⁵⁰	Szász Gergely, Székely György ⁵¹
1584	Széles Lukács ⁵²	Olah Bálint ⁵³
1590	Széles Lukács ⁵⁴	Szász Gergely, ⁵⁵ Olah Bálint, Csiszár Ilyés ⁵⁶ , Varga Lukács, Varga Bálint, Verőci János, Bolkácsi Lukács ⁵⁷
1592	Széles Lukács ⁵⁸	Olah Bálint, Nagy György, Szász György, Varga Lukács, Gyógyi András, Varga Bálint, Szasz Gergely, Csiszár Illyés, Zaz Demeter, Széles Antal, Magiary György ⁵⁹
1593	Szász Gergely ⁶⁰	Szász György, Verőci János ⁶¹
1596	Szász Gergely ⁶²	Gyógyi András ⁶³
1597	Csiszár Ilyés ⁶⁴	
1598	Széles Lukács ⁶⁵	Csiszár Ilyés és Pieni Lukács, ⁶⁶ Varga Lukács ⁶⁷

⁴⁷ ErdKirKv. VII. 3. 124. Az oklevél dátuma nem teljes, ha az év elején kelt, akkor Olah Bálint 1578-ban volt bíró.

⁴⁸ MNL OL F 3. C. 36.

⁴⁹ MNL OL F 3. M. 16.

⁵⁰ ErdKápJkv. VIII. 1. 326. sz.

⁵¹ Uo.

⁵² ErdKirKv. VII. 3. 454.

⁵³ ErdKirKv. VII. 3. 454.

⁵⁴ ErdKápJkv. VIII. 1.789.

⁵⁵ ErdKápJkv. VIII. 1.789.

⁵⁶ Mindketten ErdKirKv. VII. 3. 1283.

⁵⁷ Mindannyian MNL OL P. 2269. 6.d. 29. sz.

⁵⁸ ErdKápJkv. VIII. 1.888.

⁵⁹ Mindannyian ErdKápJkv. VIII. 1. 915.

⁶⁰ Cista Comit Alb. Cista 2, Fasc. 2, Nro 2,

⁶¹ Mindketten Cista Comit Alb. Cista 2, Fasc. 2, Nro 2,

⁶² MNL OL F 4. Comit Alb. Cista I, Fasc. 3, Nro 34.

⁶³ MNL OL F 4. Comit Alb. Cista I, Fasc. 3, Nro 34.

⁶⁴ KvNLT. Kemény es csombordi lt. II. 60.

⁶⁵ MNL OL F 3. H. 33., és P 2269. 6. d. 38. sz.

⁶⁶ Mindketten uo.

⁶⁷ MNL OL Solyom Fekete gyűjtemény. R 287. Évrend iratok.

The Relation Between Gyulafehérvár (Alba Iulia) and the Market-Towns Around it in the Second Half of 16th Century

Keywords: Gyulafehérvár, Sárd (Șard), Igen (Ighiu), Krakkó (Cricău), market-town, noblemen, citizens

Gyulafehérvár and the small market-towns situated in the vicinity of the Princely Residence such as Sárd, Igen and Krakkó were closely connected in the second half of 16-th century. Before the secularization (1556) the landlord of these market-towns and of Gyulafehérvár as well has been the Bishop of Transylvania. After 1556 all these urban centres were owned by the treasury of the elected king and later of the princes. The various donations of the princes in favour of the court nobility have created the strongest connection between the Princely Residence and the market-towns situated in its vicinity. This habit has increased the number of the noblemen in the market-towns and as a result the number of the conflicts that took place between the noblemen and the citizens has been also increasing. The study focuses on the changes which took place in the life of the market-towns after the secularization of the ecclesiastical properties, and after the establishment of the princely court in Gyulafehérvár.